FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT M. POIARES MADURO

fremsat den 17. januar 2008 [1]

1. Med den foreliggende præjudicielle forelæggelse anmoder cour de cassation (Frankrig) Domstolen om at fastlægge fortolkningen af Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22. december 2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område [2], der er vedtaget i fortsættelse af og som erstatning for Bruxelles-konventionen [3].

2. Den forelæggende ret ønsker nærmere bestemt oplyst, om afdeling 5 vedrørende arbejdsaftaler, der er indført ved forordning nr. 44/2001, skal anses for udtømmende at regulere kompetencen i sager om nævnte aftaler, eller om kompetencereglerne i afdelingen vedrørende arbejdsaftaler derimod kan suppleres med den specielle kompetenceregel i artikel 6, nr. 1, i nævnte forordnings afdeling 2.

1 — Originalsprog: fransk.

2 — EFT L 12, s. 1.

3 — Konventionen af 27.9.1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (konsolideret udgave), EFT 1998 C 27, s. 1.

I — Tvistens retlige og faktiske baggrund

A — *Retsforskrifter*

3. Artikel 2 i forordning nr. 44/2001 bestemmer:

»Med forbehold af bestemmelserne i denne forordning skal personer, der har bopæl på en medlemsstats område, uanset deres nationalitet, sagsøges ved retterne i denne medlemsstat«

4. Forordning nr. 44/2001's artikel 6, der er indeholdt i afdeling 2 med overskriften »Specielle kompetenceregler«, bestemmer, at en person, der har bopæl på en medlemsstats område, kan sagsøges i en anden medlemsstat:

»[…]

1) såfremt der er flere sagsøgte, ved retten i den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl, forudsat at kravene er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig

[…]«

5. Afdeling 5 i forordning nr. 44/2001 med overskriften »Kompetence i sager om individuelle arbejdsaftaler« består af artikel 18-21.

6. Artikel 18, stk. 1, i forordning nr. 44/2001 bestemmer nærmere:

»1. I sager om individuelle arbejdsaftaler afgøres kompetencen efter denne afdeling, jf. dog artikel 4 og artikel 5, nr. 5.«

7. Det fastsættes i forordningens artikel 19 i samme afdeling 5:

»En arbejdsgiver, der har bopæl på en medlemsstats område, kan sagsøges:

1) ved retterne i den medlemsstat, på hvis område han har bopæl, eller

2) i en anden medlemsstat:

a) ved retten på det sted, hvor arbejdstageren sædvanligvis udfører sit arbejde, eller ved retten på det sidste sted, hvor han sædvanligvis udførte sit arbejde, eller

b) såfremt arbejdstageren ikke sædvanligvis udfører eller udførte sit arbejde i et bestemt land, ved retten på det sted, hvor den virksomhed, som har antaget arbejdstageren, er eller var beliggende.«

B — *Faktiske omstændigheder*

8. Sagsøgte i hovedsagen, Jean-Pierre Rouard, blev i 1977 ansat i selskabet

Laboratoires Beecham Sévigné, senere Laboratoires Glaxosmithkline, der har hjemsted i Frankrig. Han udførte forskellige opgaver i tredjelande på vegne af selskabet. I 1984 blev Jean-Pierre Rouard ansat i Marokko i henhold til en ny arbejdsaftale indgået med selskabet Beecham Research UK, der er etableret i Det Forenede Kongerige, og som tilhører samme koncern som selskabet Laboratoires Beecham Sévigné. Ifølge denne aftale forpligtede arbejdsgiveren sig til at opretholde visse kontraktbestemte rettigheder, som Jean-Pierre Rouard var blevet tillagt i henhold til den oprindelige arbejdsaftale (bl.a. opretholdelse af hans anciennitetsrettigheder og af retten til erstatningsydelser i tilfælde af afskedigelse).

9. Selskabet Beecham Research UK, senere selskabet Glaxosmithkline, afskedigede Jean-Pierre Rouard den 9. marts 2001. Denne anlagde den 4. juni 2002 sag ved conseil de prud'hommes de Saint-Germain-en-Laye (Frankrig) mod selskabet Laboratoires Glaxosmithkline og selskabet Glaxosmithkline, der er indtrådt i rettighederne for Laboratoires Beecham Sévigné, henholdsvis Beecham Research UK. Jean-Pierre Rouard har nedlagt påstand om, at nævnte selskaber dømmes in solidum til at betale forskellige erstatningsydelser samt skadeserstatning for manglende overholdelse af afskedigelsesproceduren, for afskedigelse uden reel og saglig begrundelse samt for uberettiget ophævelse af arbejdsaftalen.

10. Til støtte for sin påstand har Jean-Pierre Rouard gjort gældende, at de to selskaber i fællesskab skal betragtes som hans arbejdsgivere, idet klausulen i den anden ansættelseskontrakt om opretholdelse af visse kontraktbestemte rettigheder, som han oprindeligt var tillagt i medfør af den første kontrakt, dokumenterer, at der var tale om et enkelt, vedvarende ansættelsesforhold med begge selskaber, der tilmed tilhørte den samme koncern. Da den franske ret var kompetent i forhold til selskabet Laboratoires Glaxosmithkline, som har hjemsted i Frankrig, er denne ret, ifølge Jean-Pierre Rouard, i medfør af artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 tillige kompetent i forhold til selskabet Glaxosmithkline, selv om dette selskab er etableret i Det Forenede Kongerige.

11. I overensstemmelse med de to arbejdsgiveres forsvar erklærede conseil des prud'hommes sig imidlertid inkompetent til at behandle sagen under henvisning til, at de arbejdsaftaler, som var gældende på afskedigelsestidspunktet, var reguleret af engelsk ret og marokkansk ret. Derfor eksisterede der herefter ikke længere noget over-/underordnelsesforhold mellem Jean-Pierre Rouard og selskabet Laboratoires Glaxosmithkline i Frankrig. Cour d'appel de Versailles stadfæstede denne afgørelse og hjemviste sagen til conseil de prud'hommes. De sagsøgende selskaber i hovedsagen indgav herefter appel til cour de cassation.

12. Den øverste retsinstans har på denne baggrund besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Finder den specielle kompetenceregel — der er fastsat i artikel 6, nr. 1, i […] forordning

[…] nr. 44/2001 […], hvorefter en person, der har bopæl på en medlemsstats område, kan sagsøges »såfremt der er flere sagsøgte, ved retten i den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl, forudsat at kravene er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig« — anvendelse i en sag anlagt af en lønmodtager ved en ret i en medlemsstat mod to selskaber, der tilhører samme koncern, og hvoraf det ene, som ansatte denne lønmodtager for koncernen og derefter nægtede at genindsætte denne, har hjemsted i denne medlemsstat, og det andet, for hvis regning den pågældende lønmodtager senest har arbejdet i tredjelande, og som har afskediget vedkommende i en anden medlemsstat, når denne sagsøger har påberåbt sig en kontraktbestemmelse med henblik på at gøre gældende, at de to [selskaber] i fællesskab var hans arbejdsgivere, over for hvilke han har nedlagt påstand om erstatning for afskedigelsen — eller udelukker […] artikel 18, stk. 1, [i forordning nr. 44/2001], i medfør af hvilken kompetencen i sager om individuelle arbejdsaftaler afgøres efter [denne forordnings] afdeling 5 i kapitel II, anvendelse af [nævnte forordnings] artikel 6, nr. 1, med den virkning, at de to selskaber hver især skal sagsøges ved retten i den medlemsstat, hvor de har hjemsted?«

II — Retlig analyse

13. Det forelagte præjudicielle spørgsmål kan opdeles i to led. En besvarelse af dette spørgsmål indebærer således for det første en afgørelse af, om den specielle kompetenceregel i artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 kan finde anvendelse inden for rammerne af individuelle arbejdsaftaler, selv om der i forordningen er en afdeling, som særligt omhandler de kompetenceregler, der gælder for tvister vedrørende nævnte aftaler, og, såfremt dette spørgsmål besvares bekræftende, for det andet en redegørelse for og en præcisering af betingelserne for at anvende nævnte forordnings artikel 6, nr. 1, på dette område.

A — *Spørgsmålet, om artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 finder anvendelse på området for individuelle arbejdsaftaler*

14. Domstolen anmodes i det væsentlige om at afgøre, om afdeling 5 i kapitel II i forordning nr. 44/2001 udtømmende regulerer retternes kompetence hvad angår individuelle arbejdsaftaler med udelukkelse af alle de øvrige kompetenceregler i denne forordning, eller om afdeling 5 kan fortolkes således, at den ikke udelukker anvendelse af den specielle kompetenceregel, når særlige omstændigheder kræver dette, navnlig når forbundne krav mod flere sagsøgte forelægges retten i den retskreds, hvor en af dem har bopæl.

15. Lad mig allerede nu for at foregribe den følgende analyse anføre, at den specielle kompetenceregel i artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001, hvorefter flere sagsøgte kan sagsøges for retten i en af deres retskredse, når kravene er forbundne, efter min opfattelse bør finde anvendelse på en tvist vedrørende en individuel arbejdsaftale, selv om en ordlydsfortolkning af afdeling 5 vedrørende arbejdsaftaler for en umiddelbar betragtning synes at være til hinder herfor. For at lette forståelsen af det forslag til afgørelse, jeg fremsætter for Domstolen, vil jeg først anføre de argumenter, som synes at udelukke anvendelse af artikel 6, nr. 1, i forbindelse med tvister vedrørende individuelle arbejdsaftaler, og dernæst påvise, hvorfor Domstolen efter min mening ikke skal vælge denne fortolkning.

16. Artikel 18, stk. 1, i forordning nr. 44/2001, der bestemmer, at »[i] sager om individuelle arbejdsaftaler afgøres kompetencen efter denne afdeling, jf. dog artikel 4 og artikel 5, nr. 5, [i denne forordning]«, synes isoleret set at bekræfte den fortolkning, at enhver kompetenceregel, der ikke er udtrykkeligt fastsat i eller tilladt i medfør af afdeling 5, skal forkastes, når tvisten vedrører en arbejdskontrakt.

17. Af denne bestemmelse fremgår det, dels at enhver tvist, som vedrører en individuel arbejdsaftale, skal indbringes for domstolene i henhold til de kompetenceregler, der er fastsat i nævnte forordnings afdeling 5 (artikel 18-21), dels at såfremt der skulle være undtagelser til de i afdeling 5 indeholdte principper, er de udtrykkeligt fastsat i forordningen. For så vidt som artikel 6, nr. 1, ikke hører under afdeling 5, og den ikke i modsætning til artikel 4 og artikel 5, nr. 5, er betegnet som en undtagelse til anvendelsen af reglerne fastsat i nævnte afdeling, finder den specielle kompetenceregel ikke anvendelse på tvister vedrørende arbejdsaftaler.

18. Da afdeling 5 er en fravigelse fra hovedreglen i forordningens artikel 2 [4], hvorefter den kompetente ret er retten i den retskreds, hvor sagsøgte har bopæl, skal reglerne i artikel 18-21 i afdeling 5 i øvrigt fortolkes strengt, således at kun de undtagelser til hovedreglen om sagsøgtes bopæl, som udtrykkeligt er fastsat i denne afdeling, kan tillades.

19. Denne fortolkning kan dog ikke gives forrang, idet den ikke alene ser bort fra formålet med og konteksten i forordning nr. 44/2001, men også fra betydningen af de relevante bestemmelser i den foreliggende sag. Navnlig tager den udgangspunkt i det ukorrekte postulat, at artikel 6, nr. 1, er en

4 — Jf. bl.a. dom af 27.9.1988, sag 189/87, Kalfelis, Sml. s. 5565, præmis 8 og 9, af 15.2.1989, sag 32/88, Six Constructions, Sml. s. 341, præmis 18, af 27.10.1998, sag C-51/97, Réunion européenne m.fl., Sml. I, s. 6511, præmis 47, og af 13.7.2006, sag C-539/03, Roche Nederland m.fl., Sml. I, s. 6535, præmis 19-23.

undtagelse til de kompetenceregler, der er fastsat i afdelingen vedrørende individuelle arbejdsaftaler. Som det vil fremgå af det følgende, er den specielle kompetenceregel i artikel 6, nr. 1, i nævnte forordning imidlertid ikke en undtagelse til kompetencereglerne vedrørende individuelle arbejdsaftaler, men et supplement til bestemmelserne herom, et supplement, der ikke anfægter deres udgangspunkt.

20. Lad mig for det første anføre, at selv om Bruxelles-konventionen ikke indeholdt en særlig afdeling for arbejdsaftaler, fandt de kompetenceregler, som var fastsat heri, ikke desto mindre anvendelse på disse aftaler. Som Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber har anerkendt, fandt artikel 6, nr. 1, der gør det muligt at sagsøge flere sagsøgte ved retten i en af deres retskredse, således også fuldt ud anvendelse på arbejdsaftaler under konventionens ordning. Forordning nr. 44/2001, der følger efter Bruxelles-konventionen, indskriver sig, således som det er understreget i femte betragtning til forordningen, som en fortsættelse af og ikke som et brud med de regler, som konventionen fastsætter. Hensigten med forordning nr. 44/2001 er således ikke at ændre reglerne om retternes kompetence væsentligt, hvorfor det kan antages, at fællesskabslovgiver ikke har villet udelukke anvendelsen af nævnte forordnings artikel 6, nr. 1, på det her omhandlede område.

21. Dertil kommer, at forfatterne af forordning nr. 44/2001 ønskede at medtage en særlig afdeling vedrørende retternes kompetence på området for arbejdsaftaler, idet de fandt, at »det [er] ønskeligt at beskytte den svage part ved hjælp af kompetenceregler, der er gunstigere for denne parts interesser end de almindelige kompetenceregler« [5]. Det ville under disse omstændigheder være overraskende, hvis nævnte forfattere ved at vedtage forordning nr. 44/2001 har villet fratage arbejdstageren muligheden for at kunne benytte de mere fordelagtige regler, som han havde inden for rammerne af Bruxelles-konventionen forud for forordningens ikrafttrædelse. Desuden har Domstolen vedvarende fastslået, at på området for arbejdsaftaler skal denne konvention fortolkes »under hensyn til, at den part, som ud fra en social betragtning må anses for at være den svageste part i kontraktforholdet, i dette tilfælde arbejdstageren, indrømmes en passende beskyttelse« [6]. En fortolkning, hvorefter arbejdstageren selv i tilfælde af flere forbundne krav mod flere sagsøgte er nødsaget til at sagsøge hver enkelt af dem individuelt ved den kompetente ret i hver medlemsstat, vil ikke blot være i uoverensstemmelse med retsplejehensyn [7], men også tilsidesætte hensynet til at beskytte den svage part i kontraktforholdet, og en sådan fortolkning vil tilmed fratage denne part en mulighed, som han tidligere kunne påberåbe sig.

22. På denne baggrund må det antages, at selv om forordning nr. 44/2001 har fastsat en

5 — Betragtning 13 til forordning nr. 44/2001.

6 — Dom af 13.7.1993, sag C-125/92, Mulox IBC, Sml. I, s. 4075, præmis 18. Denne præcisering fremgik allerede af dom af 26.5.1982, sag C-133/81, Ivenel, Sml. s. 1891, præmis 14 og 16. Jf. endvidere for en bekræftelse heraf i senere praksis: dom af 9.1.1997, sag C-383/95, Rutten, Sml. I, s. 57, præmis 17, og af 10.4.2003, sag C-437/00, Pugliese, Sml. I, s. 3573, præmis 18.

7 — Domstolen har således understreget, at det i tilfælde af, at arbejdet udføres i mere end en medlemsstat, skal undgås, at der opstår flere værneting for at modvirke risikoen for indbyrdes modstridende afgørelser og lette anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser uden for den medlemsstat, hvor de er afsagt (dom af 11.1.1990, sag C-220/88, Dumez France og Tracoba, Sml. I, s. 49, præmis 18, og af 27.2.2002, sag C-37/00, Weber, Sml. I, s. 2013, præmis 42).

undtagelse til hovedreglen om, at sagsøgtes bopæl bestemmer værnetinget i sager om arbejdsaftaler for at beskytte den svage kontraktparts interesser, skal den omstændighed, at der i afdeling 5 ikke er taget hensyn til tilfælde, hvor der er flere forbundne krav mod flere sagsøgte, anses for et hul i forordningen. Dette hul afhjælpes i artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001, som gør det muligt at supplere reglerne vedrørende arbejdsaftaler uden for så vidt at drage principperne bag disse i tvivl, nemlig at beskytte den svage part i kontraktforholdet samt mere generelt at undgå, at der opstår flere kompetente værneting. Anvendelsen af artikel 6, nr. 1, kompenserer på hensigtsmæssig vis for den manglende hensyntagen til de særlige tilfælde, hvor der er flere forbundne krav på området for arbejdsaftaler, uden dog at gøre indgreb i de kompetenceregler, som regulerer dette område.

23. Af samtlige disse grunde foreslår jeg Domstolen at konkludere, at artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 finder anvendelse inden for rammerne af individuelle arbejdsaftaler.

B — *Betingelserne for at anvende artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 inden for rammerne af individuelle arbejdsaftaler*

24. Det følger af fast retspraksis, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 234 EF, tilkommer Domstolen at give den forelæggende ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Med henblik herpå og på grund af de faktiske omstændigheder i den foreliggende sag, som er komplekse og undertiden indbyrdes modstridende, synes det vigtigt at præcisere, hvilke betingelser den nationale ret skal kontrollere opfyldelsen af, før artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 med føje kan påberåbes i det foreliggende tilfælde.

25. Som tidligere bemærket markerer forordning nr. 44/2001 ikke et brud med principperne i Bruxelles-konventionen, men indskriver sig som en fortsættelse heraf. Således er Domstolens præciserende bemærkninger i retspraksis vedrørende konventionens artikel 6, nr. 1, fortsat relevante ved anvendelsen af artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 i den foreliggende tvist.

26. Ifølge artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 er anvendelsen af denne bestemmelse betinget af, at »kravene er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig«.

27. Denne betingelse, som ikke fremgik af den oprindelige affattelse af denne

bestemmelse i Bruxelles-konventionen, er direkte inspireret af nævnte konventions artikel 22, hvorefter der ved indbyrdes sammenhængende krav forstås krav, der er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidigt for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig.

28. I Kalfelis-dommen fandt Domstolen det nødvendigt at overføre betingelsen om forbundne krav til at finde anvendelse i forbindelse med fortolkningen af Bruxelles-konventionens artikel 6, nr. 1, en betingelse, som senere blev gentaget ved affattelsen af artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 for at undgå, at anvendelsen af denne specielle kompetenceregel kunne drage hovedreglen om sagsøgtes bopæl i tvivl. Ifølge Domstolen »kunne [dette] være tilfældet, hvis det stod en sagsøger frit for at anlægge sag mod flere sagsøgte alene med det formål at unddrage en af de sagsøgte værnetinget i hans bopælsstat« [8].

29. Begrebet »uforenelige afgørelser«, der er en betingelse for at anvende artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001, kan fortolkes på flere måder. I henhold til en streng fortolkning er anvendelsen af den specielle kompetenceregel vedrørende flere sagsøgte betinget af, at der er risiko for, at særskilt behandling og påkendelse af kravene fører til retsvirkninger, der gensidigt udelukker hinanden. I henhold til en bred fortolkning af begrebet »uforenelige afgørelser« er det derimod tilstrækkeligt, at særskilt behandling og påkendelse af kravene indebærer en risiko for indbyrdes modstridende retsafgørelser, uden at det kræves, at der er risiko for retsvirkninger, der gensidigt udelukker hinanden [9]. Uden at udtale sig til fordel for den ene eller den anden fortolkning har Domstolen haft anledning til at præcisere, at »det ikke er tilstrækkeligt til, at afgørelser kan opfattes som indbyrdes modstridende, at der forekommer en divergens i løsningen af tvisten, […] en sådan divergens skal ydermere foreligge i forhold til samme retlige og faktiske situation« [10].

30. I virkeligheden er det ikke nødvendigt at uddybe denne problematik. Det fremgår således klart af forordning nr. 44/2001 og af førnævnte retspraksis, at det afgørende element for at kunne anvende forordningens artikel 6, nr. 1, frem for alt er, om der er en særlig snæver sammenhæng mellem kravene. Hvorvidt der er en sådan indbyrdes sammenhæng, kan dog sandsynligvis kun vurderes i hvert enkelt tilfælde, dvs. på hvert af de

8 — Kalfelis-dommen, præmis 9.

9 — For en gennemgang og nærmere analyse af dette spørgsmål henvises til forslaget til afgørelse fra generaladvokat Philippe Léger fremsat i sagen, der førte til dommen Roche Nederland m.fl., samt til J. Bornhoffs: *Judicial Discretion in European Law on Conflicts of Jurisdiction*, Sdu, Haag, 2005.

10 — Dommen i sagen Roche Nederland m.fl., præmis 26, og dom af 11.10.2007, sag C-98/06, Freeport, Sml. I, s. 8319, præmis 40.

områder, hvor denne kompetenceregel kan finde anvendelse.

31. Det bemærkes imidlertid for det første, at hovedformålet med artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 er at varetage retsplejehensyn uafhængigt af den ramme, hvori denne bestemmelse finder anvendelse. Set i dette perspektiv bliver enhver argumentation i relation til beskyttelsen af den svageste part i kontraktforholdet uden relevans og kan ikke med rette gøres gældende ved fortolkningen af betingelserne for at anvende artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001. For at sikre et sådant formål og undgå, at den specielle kompetenceregel misbruges, forudsætter indbyrdes sammenhængende krav nødvendigvis, at der er en særlig snæver sammenhæng mellem tvisten og den ret, som skal påkende denne [11]. I modsætning til den fortolkning, som Det Forenede Kongerige har forfægtet, forudsætter kravet om en sammenhæng mellem tvisten og den ret, hvortil stævningen er indgivet, dog aldrig et hierarki mellem retterne, således at kravet bør henvises til den ret, hvor den indbyrdes sammenhæng er størst. En sådan fortolkning ville svare til at indføre en yderligere betingelse for at anvende artikel 6, nr. 1, der, fordi den er en undtagelse til hovedreglen, skal fortolkes strengt [12]. Sammenfattende kan det anføres, at de forbundne krav, som er en betingelse for at anvende artikel 6, nr. 1, forudsætter, at der konstateres en sammenhæng mellem kravene, en sammenhæng, der skal foreligge for at sikre, at der, uanset hvilken ret der skal påkende sagen, er en snæver forbindelse mellem denne ret og sagen, således at denne specielle kompetenceregel anvendes korrekt, uden at dens formål tilsidesættes.

32. For det andet indebærer denne betingelse om indbyrdes sammenhængende krav, når den skal efterprøves inden for rammerne af arbejdsaftaler, at der i lyset af det pågældende område skal tages hensyn til en vist antal kriterier, der kan afsløre, hvorvidt der er en snæver sammenhæng mellem kravene på dette særlige område.

33. Hvad dette angår finder sagsøgte i hovedsagen, at betingelsen vedrørende den indbyrdes sammenhæng mellem de to krav er opfyldt, for så vidt som der er tale om dels »en og samme arbejdsaftale eller i det mindste om et og samme vedvarende ansættelsesforhold« [13] med de to arbejdsgivere, dels om to selskaber, der tilhører den samme koncern.

11 — Jf. bl.a. Ivenel-dommen, præmis 11, og Pugliese-dommen, præmis 17.

12 — Domstolen har således altid afvist at anvende teorien om den såkaldte »edderkop i sit net« (»spider in the web«), som bl.a. de nederlandske dommere har opstillet for fortolkningen artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001. I dommen i sagen Roche Nederland m.fl. afviste Fællesskabets retsinstanser klart denne teori.

13 — Jf. Jean-Pierre Rouards indlæg, s. 7.

34. Som Kommissionen og Det Forenede Kongerige har anerkendt under retsmødet, skal løsningen på denne problemstilling findes i Pugliese-dommen. Domstolen har således, da den skulle udtale sig om fortolkningen af begrebet »det sted, hvor arbejdstageren sædvanligvis udfører sit arbejde«, haft lejlighed til at præcisere, hvordan det vurderes, hvilken grad af sammenhæng der skal være mellem to arbejdsaftaler indgået med to forskellige arbejdsgivere. Denne retspraksis forekommer mig særdeles relevant hvad angår de kriterier, der kan tages i betragtning af den nationale ret, for at efterprøve, om krav vedrørende arbejdsaftaler er så indbyrdes sammenhængende, at flere sagsøgte kan sagsøges ved retten i en af deres retskredse [14].

35. Domstolen har således udtalt, at »den første af arbejdsgiverne — i tilfælde, hvor en arbejdstager har indgået kontrakt med to forskellige arbejdsgivere — kun kan sagsøges ved retten på det sted, hvor arbejdstageren udfører sit arbejde for den anden arbejdsgiver, når den første arbejdsgiver på det tidspunkt, hvor den anden kontrakt indgås, selv har en interesse i udførelsen af den ydelse, arbejdstageren skal erlægge over for den anden arbejdsgiver på et sted, som denne arbejdsgiver har fastlagt […]. Spørgsmålet om, hvorvidt der består en sådan interesse, skal ikke efterprøves strengt, ud fra formelle og eksklusive kriterier, men skal afgøres efter en samlet bedømmelse under hensyn til alle omstændigheder i det konkrete tilfælde« [15]. Fællesskabets retsinstans præciserer, at der heri bl.a. kan indgå følgende relevante forhold: »den omstændighed, at det ved indgåelsen af den første kontrakt var hensigten at indgå den anden kontrakt, den omstændighed, at den første kontrakt er blevet ændret under hensyn til indgåelsen af den anden kontrakt, den omstændighed, at der består en organisatorisk eller økonomisk sammenhæng mellem de to arbejdsgivere, den omstændighed, at der mellem de to arbejdsgivere er indgået aftale om, på hvilke vilkår de to kontrakter kan bestå samtidigt, den omstændighed, at den første arbejdsgiver bevarer ledelsesbeføjelser over for den ansatte, den omstændighed, at den første arbejdsgiver kan træffe beslutning om varigheden af den ansattes beskæftigelse hos den anden arbejdsgiver« [16]. Følgelig er det ud fra samtlige disse ikke-udtømmende kriteriers målestok, at den nationale ret skal efterprøve, om de to krav er tilstrækkeligt indbyrdes sammenhængende til, at sagsøgte i hovedsagen kan sagsøge de to sagsøgere i hovedsagen ved retten i Frankrig.

36. Henset til det ovenfor anførte kunne Domstolen fastslå, at anvendelsen af artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 forudsætter, at kravene er så indbyrdes sammenhængende, at det, uanset hvilken ret der skal påkende sagen, kan sikres, at der er en snæver forbindelse mellem denne ret og sagen. Med henblik på at vurdere, om der er en sådan indbyrdes sammenhæng inden for rammerne af individuelle arbejdsaftaler, kan der bl.a. tages hensyn til den omstændighed, at det ved indgåelsen af den første kontrakt var hensigten at indgå den anden kontrakt,

14 — I juridisk teori er det allerede blevet forudset, at dommen ville blive anvendt på denne måde, jf. bl.a. Moizard, N, *RJS*, 10/03, s. 756, hvori det anføres: »Det er meget sandsynligt, at kriterierne i Pugliese-dommen vil blive anvendt for at fastlægge værnetinget under en tvist som følge af international mobilitet inden for en koncern.«

15 — Pugliese-dommen, præmis 23 og 24.

16 — Ibidem, præmis 24.

den omstændighed, at den første kontrakt er blevet ændret under hensyn til indgåelsen af den anden kontrakt, den omstændighed, at der består en organisatorisk eller økonomisk sammenhæng mellem de to arbejdsgivere, den omstændighed, at der mellem de to arbejdsgivere er indgået aftale om, på hvilke vilkår de to kontrakter kan bestå samtidigt, den omstændighed, at den første arbejdsgiver bevarer ledelsesbeføjelser over for den ansatte, eller den omstændighed, at den første arbejdsgiver kan træffe beslutning om varigheden af den ansattes beskæftigelse hos den anden arbejdsgiver.

III — Forslag til afgørelse

37. På denne baggrund foreslår jeg Domstolen at besvare det præjudicielle spørgsmål således:

»Den specielle kompetenceregel i artikel 6, nr. 1, i Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22. december 2000 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område kan finde anvendelse inden for rammerne af afdeling 5 vedrørende kompetenceregler på området for individuelle arbejdsaftaler.

Anvendelsen af artikel 6, nr. 1, i forordning nr. 44/2001 forudsætter, at kravene er så indbyrdes sammenhængende, at det, uanset hvilken ret der skal påkende sagen, kan sikres, at der er en snæver forbindelse mellem denne ret og sagen. Med henblik på at vurdere, om der er en sådan indbyrdes sammenhæng inden for rammerne af individuelle arbejdsaftaler, kan der bl.a. tages hensyn til den omstændighed, at det ved indgåelsen af den første kontrakt var hensigten at indgå den anden kontrakt, den omstændighed, at den første kontrakt er blevet ændret under hensyn til indgåelsen af den anden kontrakt, den omstændighed, at der består en organisatorisk eller økonomisk sammenhæng mellem de to arbejdsgivere, den omstændighed, at der mellem de to arbejdsgivere er indgået aftale om, på hvilke vilkår de to kontrakter kan bestå samtidigt, den omstændighed, at den første arbejdsgiver bevarer ledelsesbeføjelser over for den ansatte, eller den omstændighed, at den første arbejdsgiver kan træffe beslutning om varigheden af den ansattes beskæftigelse hos den anden arbejdsgiver.«